

УДК 338.242.2

DOI: 10.30857/2413-0117.2019.4.3

Ольга В. Орлова-Курилова

Луганський національний аграрний університет, м. Старобільськ, Україна

**ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ ЗМІСТ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
З ПОЗИЦІЙ ЕВОЛЮЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ**

У статті досліджено ключові категорії, що характеризують феномен інноваційного підприємництва. Конкретизовано, що в понятійно-категоріальному аспекті інноваційна діяльність суб'єктів підприємництва розглядається як комплексна характеристика із взаємодоповнюючими дефініціями, які відрізняються неоднозначністю й суперечностями в їх трактуванні. Визначено, що у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, серед сучасних вчених і практиків не існує ані єдиної загальноприйнятої системи понять у цій галузі наукових знань, ані узгодженого визначення навіть таких основних категорій, як інновація, нововведення, винахід, підприємництво, інноваційна діяльність тощо. З'ясовано, що періоджерела розвитку економічної думки з проблем інноваційного підприємництва варто шукати в працях закордонних економістів та фахівців у галузі політекономії, які ще в далекому минулому розробляли теорії та концепції, що розкривали сутність, форми та особливості здійснення інноваційної діяльності, а також досліджували різноманітні напрями її стимулювання. Конкретизовано визначення інноваційного підприємництва, яке постає як складна категорія, що включає такі терміни, як інновація, підприємництво, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційне середовище тощо. Встановлено, що інноваційне підприємництво є життєво необхідним для ефективного розвитку національної економіки. Методологічний підхід до визначення поняття інноваційного підприємництва полягає в необхідності розглядати його на мікро- та макрорівнях.

Ключові слова: *інноваційне підприємництво; інновації; зовнішнє середовище; інноваційна діяльність; економічна теорія; ринкова економіка; глобалізація; міграція робочої сили; інноваційна активність; технології; управлінські рішення; організація виробництва; підприємницькі структури.*

Ольга В. Орлова-Курилова

Луганский национальный аграрный университет, г. Старобельськ, Украина

**ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНЕ СОДЕРЖАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА С ПОЗИЦІЙ ЕВОЛЮЦІЇ
ЕКОНОМІЧЕСКОЇ МЫСЛИ**

В статье исследованы ключевые категории, характеризующие феномен инновационного предпринимательства. Конкретизировано, что в понятийно-категориальном аспекте инновационная деятельность субъектов предпринимательства рассматривается как комплексная характеристика со взаимодополняющими дефинициями, которые отличаются неоднозначностью и противоречиями в их трактовке. Определено, что в отечественной и зарубежной экономической литературе, среди современных учёных и практиков не существует ни единой общепринятой системы понятий в этой области научных знаний, ни согласованного определения даже таких основных категорий, как инновация, нововведение, изобретение, предпринимательство, инновационная деятельность и тому подобное. Выяснено, что первоисточники развития экономической мысли по проблемам инновационного предпринимательства следует искать в трудах зарубежных экономистов и специалистов в области политэкономии, которые ещё в далёком прошлом разрабатывали теории и концепции, которые раскрывали сущность, формы и особенности осуществления инновационной деятельности, а также исследовали различные направления

её стимулирования. Конкретизировано определение инновационного предпринимательства, которое выступает как сложная категория, включающая такие термины, как инновации, предпринимательство, инновационный процесс, инновационная деятельность, инновационная среда и тому подобное. Установлено, что инновационное предпринимательства является жизненно необходимым для эффективного развития национальной экономики. Методологический подход к определению понятия инновационного предпринимательства состоит в необходимости его трактовки на микро- и макроуровнях.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство; инновации; внешняя среда; инновационная деятельность; экономическая теория; рыночная экономика; глобализация; миграция рабочей силы; инновационная активность; технологии; управленческие решения; организация производства; предпринимательские структуры.

Olga V. Orlova-Kurilova

Luhansk National Agrarian University, Starobilsk, Ukraine

CONCEPTUAL AND CATEGORICAL CONTENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP FROM THE EVOLUTION OF ECONOMIC THOUGHT PERSPECTIVES

The article seeks to explore the key categories that characterize the phenomenon of innovative entrepreneurship. It is specified that from the conceptual and categorical perspectives, the innovative activity of business entities is considered as a complex characteristic with a range of complementary definitions which demonstrate ambiguity and contradiction in their interpretation. The domestic and foreign economic literature review has revealed that there is neither a common conceptual framework in this field of scientific knowledge, nor a harmonized definition of even such basic categories as innovation, novelties, invention, entrepreneurship, innovation activity, etc. among modern scholars and practitioners. The primary sources in the history of economic thought in the area of innovative entrepreneurship can be traced back to remote past, found in the works of foreign economists and political economists who developed a number of theories and concepts revealing the nature, forms and specific features of innovative activity, as well as suggesting methods and pathways to enhance its development. The study offers a more specified definition of innovative entrepreneurship viewing it as a complex category which entails such notions as innovation, entrepreneurship, innovation process, innovation activity, innovation environment, etc. The research findings provide argument why innovative entrepreneurship is critical for effective development of the national economy. The suggested methodological approach argues for the need to explore the innovative entrepreneurship concept both at the micro- and the macrolevels.

Keywords: innovative entrepreneurship; innovations; external environment; innovative activity; economic theory; market economy; globalization; labor migration; innovation activity; technologies; management decisions; production management; entrepreneurial structures.

Постановка проблеми. У процесі поглиблення ринкових перетворень в національному господарстві важливу роль відіграють ефективні напрями стимулювання розвитку інноваційного підприємництва на умовах взаємовигідних економічних відносин між господарюючими суб'єктами усіх форм власності. У той же час швидкозмінність зовнішнього середовища інноваційного підприємництва, кризи та біфуркації в ринковому оточенні, підвищення конкуренції, глобалізація та міграція робочої сили вимагають постійного перегляду та оновлення шляхів вирішення питань подальшого організаційно-економічного розвитку інноваційного підприємництва. Зазначене можливо здійснити лише після детального розгляду та конкретизації першоджерел, що запустили процес зародження

досліджуваного феномену, а також визначення його базових дефініцій, які утворюють понятійно-категоріальний апарат даного явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першоджерела формування економічної думки з проблем інноваційного підприємництва слід шукати у працях закордонних економістів та політекономів, які ще у далекому минулому розробляли теорії, концепції, у котрих розкривалася сутність, форми, особливості ведення інноваційної діяльності, а також досліджувалися різноманітні напрями її стимулювання. Серед них слід виділити праці таких відомих вчених, як: М. Брауна, Е. Денісона, Д. Диксона, П. Друкера, Р. Кантільона, Р. Лукас, А. Маршала, М. Портер, Б. Санто, Ж. Сея, А. Сміта, Р. Фостера, Р. Хизрича, А. Хоскінга, Й. Шумпетера та інших. До сучасних зарубіжних авторів, які висвітлюють теоретичні і практичні аспекти інноваційної діяльності у сфері підприємництва, можна віднести праці Р. Барра, С. Брю, Е. Долана, Т. Пітерса, П. Самуельсона, П. Хейне, Р. Уотермана та ін. В Україні дану сферу діяльності досліджували вчені-сучасники: Б. Буркинський, Л. Вальрас, З. Варналій, Л. Ганущак-Єфіменко, І. Гнатенко, І. Кукса, В. Рубежанська тощо. Не применшуючи наукового значення досліджень зазначених вчених зауважимо, що теорія інновацій та підприємництва не стоїть на місці, вона не є статичною, а навпаки вимагає постійних дискусій та квінтесенцій щодо її основних понять та концептуальних визначень.

Метою статті є ретроспективне дослідження процесу формування поглядів на інноваційне підприємництво у науковому світі та конкретизація його основних дефініцій.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом особлива увага вчених приділяється зростанню інноваційної активності вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності. Вважається, що чим більша питома вага компаній, які упроваджують технологічні інновації, відносно загальної кількості суб'єктів підприємництва, тим більше розвинута держава в інноваційній сфері.

У понятійно-категорійному змісті інноваційна діяльність суб'єктів підприємництва розглядається як комплексна характеристика з взаємодоповнюючими дефініціями, які відрізняються неоднозначністю і суперечностями у їх трактуванні [1–4]. У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, серед сучасних вчених і практиків не існує ані єдиної загальноприйнятої системи понять у цій галузі наукових знань, ані узгодженого визначення навіть таких основних категорій, як інновація, нововведення, винахід, підприємництво, інноваційна діяльність тощо.

Виходячи з мети нашої статті, будемо вважати, що досліджуваний нами феномен повинен включати принаймні розгляд таких ключових понять, як: інновація, інноваційна діяльність, інноваційне підприємництво тощо. Питання трактування зазначених понять має принципове значення для визначення сутності цього процесу, для однозначного сприйняття, тлумачення та використання економічних категорій при подальших дослідженнях. Від коректності і точності використовуваного специфічного понятійного апарату в кінцевому підсумку залежить правильність оцінки ступеню розробленості будь-якої концепції, у тому числі концепції розширеного відтворення інноваційного підприємництва у трансформаційній економіці. На рис. 1 зображені окремі складові категорії інноваційного підприємництва, що утворюють понятійно-категоріальний апарат даного явища. Кожна з яких має свою еволюцію розвитку, сутнісну ознаку та трактування. Справедливості заради, слід визначити, що усі категорії зображені на рис. 1 мають дискусійний характер, а окремі спірні питання у повному поясненні даних категорій точаться у науковому світі і по цей час.

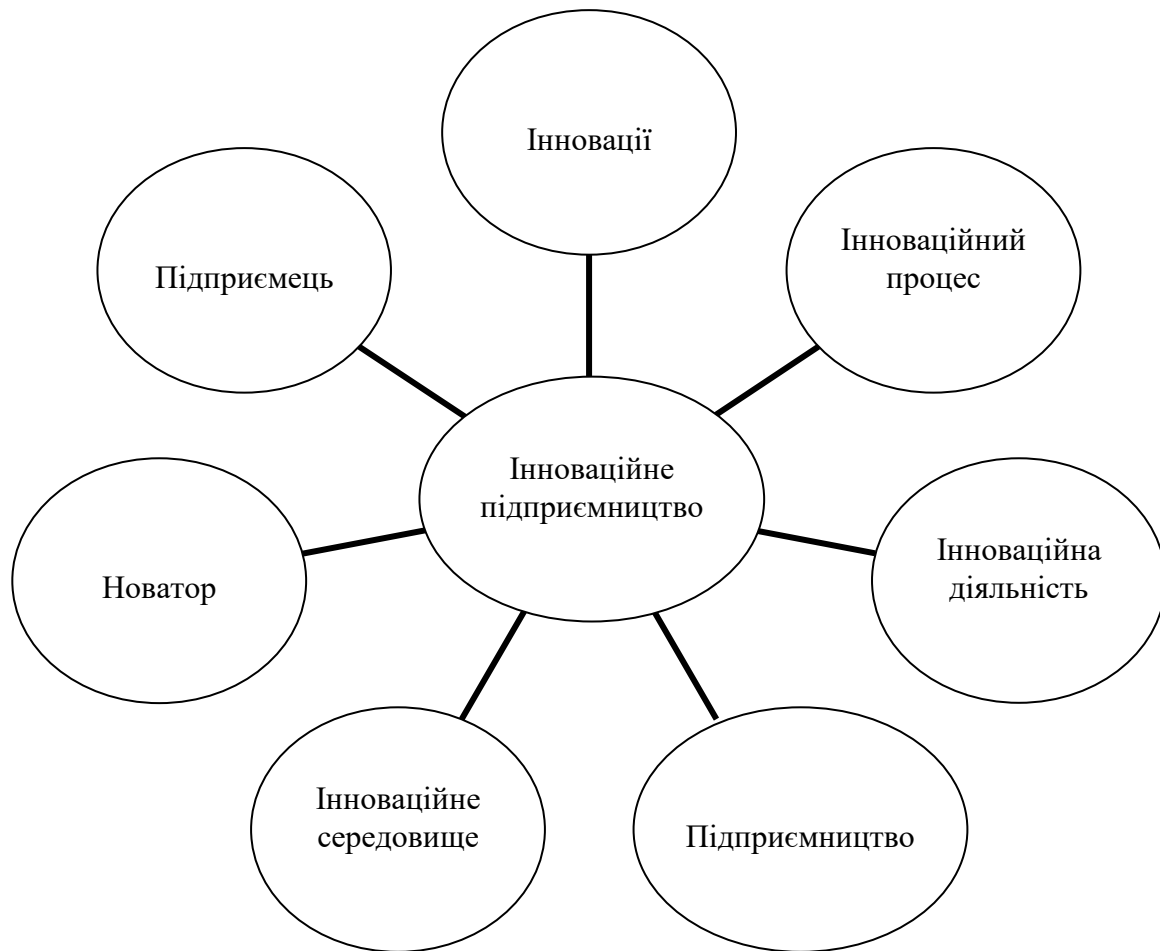

Рис. 1. Складові категорії інноваційного підприємництва, що утворюють його понятійно-категоріальний апарат

Центральними категоріями інноваційного підприємництва є категорії – підприємництво та підприємець. Не дивлячись на постійно зростаючий інтерес до феномену підприємництва, у всьому світі відсутнє чітке та єдине загальноприйняте визначення поняття «підприємництво» або «підприємець». Щоб розібратися у сутності інноваційного підприємництва та його першоджерелах, слід дослідити особливості еволюції зародження інноваційності у самому феномені підприємництва. Одними з перших, хто глибино зацікавився проблематикою підприємництва на науковому рівні були А. Сміт та Р. Кантільон [5–6]. Англійський банкір та економіст Р. Кантільон уперше у 18 ст. увів у науковий обіг поняття «підприємництво». Проте, на століття раніше з'явилося визначення підприємницького ризику, яке отримало свій розвиток коли підприємцем почали називати людину, яка уклала з державою контракт на виконання робіт або постачання певної продукції.

Р. Кантільоном розроблено одну з перших концепцій підприємництва, у якій акцентувалася увага на тому, що підприємець діє в умовах ризику, тому повинен вміти його передбачити та нести повну відповідальність за кінцеві результати своєї діяльності. Сучасні вчені вважають, що ознака ризику, яка за думкою Р. Кантільона властива підприємству, не утворює цілісне розуміння даної господарської діяльності, оскільки ризик притаманний

багатьом іншим цивільним та господарським правовідносинам, які можуть і не кваліфікуватися як підприємницькі. Водночас за нашим баченням сама ключова ідея ведення не традиційної, а інноваційної підприємницької діяльності беззаперечно має ознаки ризикованості та непередбачуваності через низьку можливість планування і прогнозування результату в умовах мінливого середовища, яке існує за будь якого типу економічної системи. Тож будемо вважати, що ризикованість, на якій акцентувалася думка Р. Кантільона в процесі трактування підприємництва беззаперечно притаманна інноваційному підприємництву та є його визначальною властивістю. У той період у науковому світі ще не у повній мірі акцентувалася увага на інноваційності у підприємницькій діяльності. Новаторство, як ключова риса прогресивного підприємця почала досліджуватися пізніше.

З розквітом ідей класичної політичної економії пов'язаний наступний період в становленні теорії підприємництва, яскравими представниками якої були вчені англійської класичної школи А. Сміт та Д. Рікардо, які розуміли підприємця як капіталіста та власника підприємства. Відповідно конкретизувалася і мета підприємницької діяльності – отримання підприємницького прибутку. Таке розуміння мети підприємницької діяльності представниками класичної школи та синонімічне розуміння понять «підприємець» та «капіталіст» було історично зрозумілим, доцільним та виправданим. Зокрема у ті часи існували малі та середні підприємства, у яких капітал відтворювався господарем засобів виробництва, його близьким оточенням, родичами або наблизеними друзями – ідейниками [7]. Наприкінці XVIII ст. відбулося деяке розмежування визначення підприємництва, головним чином за функціональною ознакою. Зокрема з власників капіталу вчені почали відокремлювати ділків, які вели підприємницьку діяльність з залученням коштів інших осіб. Іншими словами, розмежувалися функції надання капіталу (яка була поштовхом для розвитку сучасного венчурного капіталу в інноваційній діяльності) та підприємницька функція. Ключовою першопричиною, яка зумовила необхідність подібного розмежування, була індустріальна революція, яка конкретизувала роль підприємців та власників капіталу в економічному розвитку.

У межах нашого дослідження ключове значення посідають праці Й. Шумпетера, який увів у науковий світ принципово новий підхід до розуміння підприємництва та підприємницької діяльності, в якому акцентувалася увага на доцільності пошуку новітніх ідей у підприємстві, що з одного боку конкретизувало наявність інноваційного підприємництва, а з іншого – звернуло увагу на значення людського фактору у виробничому процесі. Також Й. Шумпетер у праці «Теорія економічного розвитку» узагальнив теоретичні дослідження попередників і передусім використав інвестиційну теорію циклів українського вченого, економіста-класика М.І. Туган-Барановського та теорію «довгих хвиль» російського вченого-економіста, учня і послідовника М.І. Туган-Барановського – М.Д. Кондратьєва [8]. Вважаємо, що саме Й. Шумпетер вперше у науковому світі довів необхідність існування інноваційного підприємництва в економіці, яке на відміну від традиційного здатне по-новому комбінувати фактори виробництва, долати соціальну інертність, створювати принципово нові товари або послуги, вносити постійні зміни в процес організації виробництва, шукати новітні джерела сировини і матеріалів, освоювати нові закордонні та вітчизняні ринки тощо. Можна вважати, що саме Й. Шумпетер започаткував інноваційно-еволюційну теорію, в тому, що він довів існування нерозривної єдності інновацій і підприємництва [9].

Ідеї Й. Шумпетера швидко розвивалися, доповнювалися та підтверджувалися вимогами функціонування ринкової економіки. Американський вчений, представник неоавстралійської школи І. Кирцнер акцентував увагу вчених на тому, що підприємець є

головним учасником інноваційного процесу, діяльність якого здатна привести у рівновагу нестабільну економічну систему, шляхом реалізації наукових ідей, розробки нових технологій та реалізації технічних досягнень [10]. П. Друкер поєднав концепції Й. Шумпетера та Дж. Гелбрейта. За думкою П. Друкера, головною функцією підприємця є утворення чогось принципово нового, яке значно відрізняється від вже існуючого [11]. П. Друкер у своїй праці [11] вперше окреслив сім основних інноваційних джерел: випадкова подія; невідповідність між реальністю і нашими уявленнями про неї; потреба процесу, що обумовлено його наявними недоліками; випадкові зміни у структурі галузі або ринку; демографічні зміни; зміни суспільства у сприйнятті, настроях, цінностях; нові знання. Причому автор відзначав, що чітких меж між цими джерелами не існує, вони є умовними, але кожне джерело має свої особливості.

У вітчизняних нормативно-правових джерелах надається офіційне визначення підприємництва. Відповідно ст. 42 Господарського кодексу України під підприємництвом, розуміється «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [12]. Проте, як ми вже зазначали вище, не усяка підприємницька діяльність може бути інноваційною, що наближає нас до розкриття наступної категорії – інновації, інноваційна діяльність, інноваційний процес тощо.

Акцентуація наукових поглядів на інноваціях у підприємстві спостерігається у працях видатних українських вчених: А. Амоші, Б. Буркинського, Л. Вальраса, З. Варналія, А. Гальчинського, Л. Ганущак-Єфіменко, В. Гейця, М. Герасимчука, І. Гнатенко, Г. Добрава, С. Дорогунцова, І. Кукси, І. Лукінова, В. Мамутова, В. Рубежанської, А. Чухна та інших. З аналізу праць зазначених вчених слід визначити те, що інноваційне підприємство позбавлено надкласового та політичного характеру. Розвиток даного феномену підпорядкований загальноприйнятим законам суспільного розвитку і заснований на економічних законах функціонування продуктивних сил, основним з яких є закон відповідності виробничих відносин рівню розвитку і характеру продуктивних сил. Револьюційні досягнення в науці, техніці, технологіях визначають зміни у продуктивних силах, що в кінцевому підсумку обумовлює зміни у виробничих відносинах і надбудові суспільства. Ця закономірність розкриває визначальну роль інновацій та інноваційного підприємства в розвитку суспільства.

Визначення ключового концепту інноваційного підприємства – «інновація», закріплене в законодавстві України. Так, за Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [13]. Проте більшість вчених надають своє власне визначення інновацій, яке інколи є синонімічним або навпаки відрізняється від визначень - нововведення, розробки, винахід тощо. Зазначене говорить про багатогранність даного процесу. Але в межах прийнятого методологічного підходу в нашому дослідженні ця основна категорія повинна мати найбільш містке і чітке визначення. Без чіткого подання термінології категоріальна система інноваційного підприємства втрачає будь-який сенс [14–16].

Й. Шумпетер розрізняв терміни «винахід», «дослідження і розробки» та «інновація» [8]. За думкою автора винахід – це ідея, яка може бути використана у сфері бізнесу; дослідження і розробки – це науково-технічна діяльність, яка може здійснюватись як на

виробництві, так і в різних установах; інновація – це комерційне впровадження нової технології чи нових засобів виробництва.

Досить часто вченими термін «інновація» розглядався з погляду конкретного суб'єкту підприємницької діяльності, тобто на мікрорівні. Вважаємо, що визначення цієї категорії може бути подане також і з макроекономічних позицій, тобто в широкому значенні економічної теорії. У макроекономічному аспекті під інновацією слід розуміти об'єктивну економічну категорію теорії інноваційного підприємництва, яка визначає якісну зміну засобів національного виробництва та виробничих відносин на основі залучення прогресивних досягнень техніки, науки, технології, що зумовлюють зменшення витрат, збільшення продуктивності праці, удосконалення організаційно-економічного та правового механізму господарської діяльності, кращу якість та конкурентоспроможність вітчизняних товарів, робіт і послуг. Інновація на мікрорівні, це новаторська діяльність суб'єкта господарювання, яка проявляється у виготовленні нових товарів, послуг, їх комерціалізації та виведенні на ринок. Інноваціями також можна вважати організаційно-технічні і соціально-економічні рішення виробничого, адміністративного, правового, комунікативного та іншого характеру.

Розглядаючи інновацію (нововведення) як категорію економічної теорії, необхідно відзначити, що її змістом є діалектика заперечення. Її можна подати як діалектичну єдність старого і нового, коли новий зміст новації заперечує стару форму або нова форма заперечує старий зміст. У надрах сучасного виробництва і виробничих відносин природно зароджуються якісно нові способи і форми виробництва та виробничих відносин, які є власним запереченням. Це є запереченням заперечення.

Інноваційна діяльність у підприємстві може розглядатися як діяльність, що включає комплекс процесів, націлених на генерацію і дифузію інновацій. Дані процеси переплітаються, еволюціонують і трансформуються в системи, що важко піддається статичному опису. При цьому, основу інноваційної діяльності становить діяльність, здійснювана в межах довготривалого нестатичного інноваційного процесу. У виробничо-господарській діяльності вітчизняних підприємницьких структур прийнято виділяти кілька видів інноваційної діяльності: дослідження і розробки; технологічна підготовка і організація виробництва; запуск виробництва для поліпшення продукту і технологічного процесу, пробне виробництво; маркетинг інновацій; придбання нематеріальних активів; закупівля машин і устаткування, що дозволяють впроваджувати продуктивні і процесові інновації; розробка планів, креслень, специфікацій для створення, розробки, виробництва та просування нових продуктів, процесів та послуг. Тож інноваційна діяльність щільно пов'язана з інноваційним процесом. Під інноваційним процесом пропонуємо розуміти сукупність відносин, що формуються в процесі генерації, поширення і використання інновацій, що призводять до утворення синергетичних ефектів у межах інноваційної системи. Вид інноваційного процесу залежить від конкретної соціально-економічної системи, а також від типу самої інновації. Сутність і зміст інноваційних процесів необхідно досліджувати не тільки в якості безперервних дій, що розвиваються, а й як їх окремі цикли. Стадії допомагають концептуалізувати інноваційний процес і визначити основні його драйвери і бар'єри реалізації.

Отже, можемо констатувати, що інноваційне підприємство має досить тривалий еволюційний процес свого становлення, а першовідкривачем його феномену можна вважати Й. Шумпетера. Таке підприємство вміщує істотну кількість категорій, визначення яких триває і по цей час.

Висновки. Таким чином, інноваційне підприємство постає як складна категорія, що включає такі терміни, як: інновації, підприємство, інноваційний процес, інноваційна

діяльність, інноваційне середовище тощо. Інноваційне підприємництво, життєво необхідне для ефективного розвитку національної економіки. Його визначення з методологічного підходу слід розподіляти з міро-, та макропогляду. З першого – інноваційне підприємництво можна розглядати як діяльність будь-якого суб'єкту підприємницької діяльності щодо використання результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень, що обумовлює виникнення якісно нових і кращих за своїми властивостями товарів чи послуг, які комерціалізуються на ринку та знаходять своє практичне відображення. Інноваційне підприємництво конкретного суб'єкта господарювання можна умовно розподілити на такі стадії: пошук новітнього рішення або ідеї та його оцінка, розроблення бізнес-плану, пошук необхідних ресурсів, виробництво товару або реалізація послуги і випробування їх на ринку, управління створеним інноваційним підприємством. З макроекономічного погляду – інноваційне підприємництво можна визначити як модель національного господарства, форму розширеного суспільно-економічного відтворення на основі широкого впровадження інновацій у всі сфери суспільного життя та господарської діяльності. Функціонування інноваційного підприємництва надає національній економіці гнучкості, динамічності, а виробнича діяльність набуває нових властивостей, рис та оновлених якостей. Саме в такому контексті інноваційне підприємництво в умовах ринкової економіки стає новою галуззю новітніх знань з приводу утворення, впровадження та розширеного відтворення нововведень. У подальшому, вважаємо за необхідне поглиблювати та розширювати понятійно-категорійний апарат інноваційного підприємництва в наших наступних дослідженнях.

References

Література

1. Pavlenk, I.A. (2007). *Innovatsiine pidpriemnytstvo u transformatsiinii ekonomitsi Ukrainy: monohrafiia* [Innovative entrepreneurship in the transformation economy of Ukraine: a monograph]. Kyiv: KNEU. 248 p. [in Ukrainian].
1. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: монографія / І. А. Павленко. – К.: КНЕУ, 2007. – 248 с.
2. Lapko, O. (1992). *Innovatsiina diialnist v systemi derzhavnoho rehuliuвання* [Innovative activity in the system of state regulation]. Kyiv: IEP NANU. 254 p. [in Ukrainian].
2. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / О. Лапко. – К.: ІЕП НАНУ, 1992. – 254 с.
3. Hnatenko, I.A. (2019). *Fenomen innovatsiinoho pidpriemnytstva v natsionalnii ekonomitsi* [The phenomenon of innovative entrepreneurship in the national economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo* [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy], 2019, Vol. 23, Part 1, P. 61–64 [in Ukrainian].
3. Гнатенко І. А. Феномен інноваційного підприємництва в національній економіці / І. А. Гнатенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 23, Ч. 1. – С. 61–64.
4. Rubezhanska, V.O. (2017). *Lohika vprovadzhennia innovatsiinykh zakhodiv na rehionalnyi rynek pratsi v umovakh yoho tsyklichnoho rozvytku* [The logic of implementation of innovative measures on the regional labor market in terms of its cyclical development]. *BiznesInform* [BusinessInform], No. 8, P. 110–115 [in Ukrainian].
4. Рубежанська В. О. Логіка впровадження інноваційних заходів на регіональний ринок праці в умовах його циклічного розвитку / В. О. Рубежанська // БізнесІнформ. – 2017. – № 8. – С. 110–115.

5. Smit, A. (1802). Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstvakh naroda [A study on the nature and causes of the wealth of the people]. Translation from English. St. Petersburg. 369 p. [in Russian].
5. Смит А. Исследование о природе и причинах богатствах народа / А. Смит; пер. с англ. – СПб., 1802. – 369 с.
6. Kantilon, R. (2004). Esse o prirode trgovli v obshchem plane [An essay on the nature of trade in general]. In: Mirovaya ekonomicheskaya mysl. Skvoz prizmu vekov [World Economic Thought. Through the prism of centuries]. Moscow: Mysl. Vol. 1, P. 269–278 [in Russian].
6. Кантильон Р. Эссе о природе торговли в общем плане / Р. Кантильон // Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. – М.: Мысль, 2004. – Т. 1. – С. 269–278.
7. Cherniak, V.Z. (2015). Istoriia pidpriemnytstva: uchbovyi posibnyk dlia studentiv, yaki navchaiutsia za ekonomichnymy spetsialnostiamy [Entrepreneurship history: a study guide for students studying economics majors]. Moscow: YuNITI-DANA. 607 p. [in Ukrainian].
7. Черняк В. З. Історія підприємництва: учбовий посібник для студентів, які навчаються за економічними спеціальностями / В. З. Черняк. – М.: ЮНІТИ-ДАНА, 2015. – 607 с.
8. Shumpeter, Y.A. (1982). Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [Theory of Economic Development]. Moscow: Progress. 176 p. [in Russian].
8. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 176 с.
9. Hnatenko, I.A. (2019). Problemnooriiientovanyi pidkhid do rozkryttia dialektyky innovatsiinoho rozvytku pidpriemnytstva v natsionalnomu gospodarstvi [Problem-Oriented Approach to Revealing the Dialectic of Innovative Entrepreneurship Development in the National Economy]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic sciences], No. 1, P. 119–122 [in Ukrainian].
9. Гнатенко І. А. Проблемноорієнтований підхід до розкриття діалектики інноваційного розвитку підприємництва в національному господарстві / І. А. Гнатенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2019. – № 1. – С. 119–122.
10. Kirtsner, I. (2001). Konkurentsia i predprinimatelstvo [Competition and Entrepreneurship]. Translated from English edited by a professor A.N. Romanov. Moscow: YuNITI-DANA. 239 p. [in Russian].
10. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / И. Кирцнер; пер. с англ. под ред. проф. А. Н. Романова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
11. Druker, P. (2011). Biznes innovatsii [Business Innovation]. Translated from English K. S. Golovinsky. Moscow: Vilyams. 432 p. [in Russian].
11. Друкер П. Бизнес инновации / П. Друкер; пер. с англ. К. С. Головинского. – М.: Вильямс, 2011. – 432 с.
12. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV [Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine from January 16, 2003 # 436-IV]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 2003, No. 18–22. – Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].
12. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18–22. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
13. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 N 40-IV [On innovative activity: Law of Ukraine of 04.07.2002 № 40-IV]. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/>
13. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

- laws/show/40-15 [in Ukrainian].
14. Hnatenko, I.A. (2015). Osoblyvosti funktsionuvannya suchasnoho maloho pidpriemnytstva yak orhanichnoho elementu rynkovoї ekonomiky [Features of the functioning of modern small business as an organic element of market economy]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu: Ekonomichni nauky [Bulletin of the Khmelnytsky National University: Economic Sciences], No. 2, Vol. 1 (222), P. 214–217 [in Ukrainian].
15. Osetskyi, V.L. (2003). Investytsii ta innovatsii: problemy teorii ta praktyky [Investment and innovation: problems of theory and practice]. Kyiv: IAE UAAN. 413 p [in Ukrainian].
16. Hnatenko, I.A. (2018). Vplyv natsionalnoho innovatsiinoho pidpriemnytstva na stalyi rozvytok rynku pratsi [The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market]. Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu [Bulletin of the Kherson State University], No. 32, P. 69–72. [in Ukrainian].
- rada.gov.ua/laws/show/40-15.
14. Гнатенко І. А. Особливості функціонування сучасного малого підприємництва як органічного елементу ринкової економіки / І. А. Гнатенко // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2015. – № 2. – Т. 1 (222). – С. 214–217.
15. Осецький В. Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії та практики / В. Л. Осецький. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 413 с.
16. Гнатенко І. А. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці / І. А. Гнатенко // Вісник Херсонського державного університету. – 2018. – № 32. – С. 69–72.